

Владимир Маринковић

Висока струковна школа за предузетништво, Београд

ЕКОНОМСКА НЕРАЗВИЈЕНОСТ КАО СУДБИНА ИЛИ КАО ИЗАЗОВ

Сажетак

Питање теоријског приступа и практичног решавања проблема сиромаштва се може поставити и на други начин – како се теоријски, политички, морално приступа питању економских могућности једне земље у целини и региона у њеном саставу. Очигледно је да ово питање није само економско у ужем смислу те речи. Напротив, објективан, целовит приступ питањима економских могућности потврђује потребу и доприноси ширем приступу економским питањима. Тачније речено, подстиче да се гради шири економско теоријски и развојни приступ. Тај приступ је истовремено најјача аргументација у супротстављању уском економистичком приступу, који економски, а тиме у великој мери и укупни живот друштва настоји да укалупи у табеле, процене, графиконе. Када би то било тачно и могуће, друштвом би владале књиговође. Не спорећи, наравно, значај статистичких економских и развојних показатеља, управо кроз функционисање и изузетну флесибилност тржишта потврђује да је живот много богатији и разноврснији, и да се та разноврсност и развојност и динамика живота и промене које он носи, само у ограниченом обиму може сврстати у табеле и графиконе. То, још једном, потврђује неопходност редифинисања основних категорија економске и друштвене теорије, у складу са променама које су се догодиле у протеклим деценијама и чији смо савременици и данас. Очигледно је да се у савременом добу, услед промена у друштвеној структури, структури производње, развоју нових технологија, чији је резултат све већа количина матријалних добара која је доступна све већем кругу потрошача, промена у начину живота и систему друштвених и личних вредности, не могу истим параметрима да се мере економски и развојни показатељи,

укључујући ту и интегративни показатељ, који је дефинисан као економске могућности Србије.

Наведена констатација суочава нас са неизбежношћу трагања за одговором на питање шта су то економске могућности, како да се оне на најобјективнији, најцеловити начин дефинишу, како да се дефинишу компоненте које чине економску развијеност, а на основу тога и чиниоци који утичу на стање и перспективе економских могућности. Пре свега, већ на појавној равни је уочљиво колико је тешко и теоријски, али и практично, ризично покушати да се дефинише појам економских могућности.

Кључне речи: сиромаштво, апсолутно сиромаштво, економска криза, капитализам, држава, миграција, нове технологије

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Опредељење да се разматра питање, или тачније речено дилема – економска неразвијеност као судбина или изазов, проистиче из става да економска неразвијеност није само економска категорија у ужем смислу те речи. Напротив, економска неразвијеност је само изоштрени редгенски снимак стања у једном друштву, како економског, тако, политичког, социјалног и моралног, односно суочавање са чињеницом да одређено, конкретно друштво није успело да покрене и развије своје људске и природне потенцијале. Избор поменути теме овог текста такође изражава став аутора да су појмови економска неразвијеност Србије и економске могућности Србије, функционално повезани и условљени, али да међу њима влада један однос против става, који у одређеним околностима може ићи до међусобне искључивости.¹ Тај противуречни однос између економске неразвијености и економских могућности је, пре свега, језички, појмовно и логички неприхватљив, јер економске могућности и економска неразвијеност фактички значи да не постоје економске могућности. Истовремено, економске могућности се на појавној равни и у целини мере конкретним и видљивим економским и друштвеним резултатима. Из ове противуречности се можда може изаћи кроз формално прихватљиву формулацију да су економске могућности на нултом нивоу, али то не даје релевантан одговор, како за друштвену теорију, тако ни за практични економски живот једног друштва.

¹ *Криза и развој*, Зборник са истоименог Саветовања, Институт друштвених наука, Београд, 2010.

Другим речима, питање се може поставити и на други начин – како се теоријски, политички, морално приступа питању економских могућности једне земље у целини и региона у њеном саставу. Очигледно је да ово питање није само економско у ужем смислу те речи. Напротив, објективан, целовит приступ питањима економских могућности потврђује потребу и доприноси ширем приступу економским питањима. Тачније речено, подстиче да се гради шири економско теоријски и развојни приступ. Тај приступ је истовремено, најјача аргументација у супротстављању уском економистичком приступу, који економски, а тиме у великој мери и укупни живот друштва настоји да укалупи у табеле, проценте, графиконе. Када би то било тачно и могуће, друштвом би владале књиговође. Не спорећи, наравно, значај статистичких економских и развојних показатеља, управо кроз функционисање и изузетну флесибилност тржишта потврђује да је живот много богатији и разноврснији, и да се та разноврсност и развојност и динамика живота и промене које он носи, само у ограниченом обиму може сврстати у табеле и графиконе. То, још једном, потврђује неопходност редефинисања основних категорије економске и друштвене теорије, у складу са променама које су се догодиле у протеклим деценијама и чији смо савременици и данас. Очигледно је да се у савременом добу, услед промена у друштвеној структури, структури производње, развоју нових технологија, чији је резултат све већа количина материјалних добара која је доступна све већем кругу потрошача, промена у начину живота и систему друштвених и личних вредности, не могу истим параметрима да се мере економски и развојни показатељи, укључујући ту и интегративни показатељ, који је дефинисан као економске могућности Србије.

Наведена констатација суочава нас са неизбежношћу трагања за одговором на питање шта су то економске могућности, како да се оне на најобјективнији, најцеловити начин дефинишу, како да се дефинишу компоненте које чине економску развијеност, а на основу тога и чиниоци који утичу на стање и перспективе економских могућности. Пре свега, већ на појавној равни је уочљиво колико је тешко и теоријски, али и практично, ризично покушати да се дефинише појам економских могућности. То условљава чињеница да економске могућности нису нека јасно дефинисана нумеричка, статистичка величина, односно показатељ, која је егзактно мерљива. То, наравно, не значи да економске могућности, као полазна основа за дефинисање развојне стратегије и пословне политике нису уопште мерљиве. Напротив сложени, интегративни појам – економске могућности садржи знатан број параметара који јесу

мерљиви и који се могу изразити економско – статистичким показатељима.² Међутим, појам, односно категорија – економске могућности такође садржи и параметре, односно дефинисане циљеве и путеве до остваривања тих циљева који у себи садрже поред економских и конкретно мерљивих и политичке, социјалне и моралне аспекте, параметре који су по својој природи хеуристички, у том смислу што садрже визију како друштво у целини и национална економија треба да изгледају у ближој или даљој будућности.

Из напред наведених чињеница проистиче да је анализа и процена економских могућности суочена са опасношћу да се запоставе или маргинализују реални развојни параметри и да се у најбољој намери да се динамично развијају и унапређују економске могућности, уместо реалне оцене у анализи економских могућности превагне списак жеља. Другим речима дефинисање економских могућности захтева да се стално гради и проверава оптимални однос између објективних и субјективних критеријума.

2. СИРОМАШТВО И АПСОЛУТНО СИРОМАШТВО ВЕРСУС ЕКОНОМСКЕ МОГУЋНОСТИ

Питање да ли је сиромаштво судбина појединаца, појединих друштвених група или читавих народа је питање које је старо колико и људски род. Међутим, могућ је и други теоријски и историјски приступ према коме свест о сиромаштву, односно о економским разликама међу људима настаје тек на одређеном ступњу економског и друштвеног развоја. Реч је о оном ступњу економског развоја на коме је могуће раслојавање по економском статусу, а то значи по богатству и сиромаштву. Подразумева се да се то суштински разликује од појмова и параметара сиромаштва и богатства у савременом добу. Пре тога, у веома дугом периоду историје ниво развоја производних снага, односно способности људи да стварају материјална добра био је на тако ниском нивоу да је једва обезбеђивао елементарну биолошку егзистенцију људи, а било је и периода када ни то није било могуће. То, поред осталог, потврђује и чињеница да је све до XVIII века главни проблем човечанства била глад, односно недостатак хране. Тада се, на првим корацима историје човечанства почиње да успоставља специфични, противуречни однос између сиромаштва и економских могућности. Наравно, да се неизбежно отворило и претходно трајно присутно питање у друштвеној теорији и практичном животу – појма и параметара економских могућности. При томе су се континуирано испољиле

2 Т. Пикети, *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Нови Сад, 2013.

трајне одреднице појма економских могућности – развојност, динамика и промене.³

Појмови економске могућности и сиромаштво су међусобно супротстављени, по природи ствари они се искључују. Међутим, однос ова два појма обухвата шири спектар аспеката. Наиме, сиромаштво и економске могућности се крећу у различитим смеровима, односно, налазе се у односу супротне пропорције. То значи да пораст сиромаштва значи опадање економских могућности. И обрнуто, пораст економских могућности, води смањивању сиромаштва. Међутим, нажалост, овај однос се не креће увек по логичким и математичко статистичким правилима, односно унапређивање економских могућности једне заједнице не прати увек смањивање сиромаштва. У анализи ових односа може се пронаћи бар део одговора на питања законитости односа сиромаштва и економских могућности.⁴

Да би се аргументовано, објективно одговорило на ово питање, неопходно је прво дефинисати теоријски модел односа сиромаштва и економских могућности друштва. Наиме, теоријски, сиромаштво може пасти на најнижи ниво, који се у социјалним и економским теоријама и моделима дефинише као беда. Наравно, ова дефиниција не значи много, ако не буде поткрепљена конкретним показатељима, односно параметрима. То је истовремено и услов и полазна основа да се истом методологијом и статистичким, економским показатељима дефинишу и пореде различити нивои сиромаштва.

Друштвена теорија и стратегије економске и социјалне политике у основи дефинишу два нивоа сиромаштва:

Апсолутно сиромаштво, које подразумева немогућност појединца и породице да обезбеде минималне биолошке потребе, односно просту репродукцију радне и животне снаге;

Релативно сиромаштво, које подразумева да појединац и породица обезбеђују одређени ниво својих основних потреба у храни и другим елементарним потребама, али то није довољно за пристојан живот, у складу са достигнућима и стандардима савремене цивилизације;

Међутим, поред ова два нивоа, неопходно је увести трећи ниво, који се може дефинисати као „нулта тачка апсолутног сиромаштва“. То је она тачка у којој друштвена заједница из различитих разлога има „нулте економске могућности“. То значи да та друштвена

3 Д. Радевић, „Моралне последице економског раста“, Зборник радова *Морал и економија*, Институт друштвених наука, Београд, 2010.

4 Н. Чомски, *Профит изнад људи – Неолиберализам и глобални поредак*, Светови, Нови Сад, 1999.

заједница није биолошки, а то значи ни друштвено и економски одржива и да се налази пред најтежим изазовом – нестајања. Са становишта историјског искуства то није нова ни непозната ствар. Напротив, у историји су познате ситуације у којима се поједине друштвене заједнице изумрле, зато што нису биле у стању да себи обезбеде основну биолошку егзистенцију.

Посматрано кроз временску димензију, може се уочити и издвојити један посебан, специфични аспект историје. Наиме, историја, као кретање цивилизације и људског друштва, као и сваког појединца кроз временску димензију, може да се проучава са различитих аспеката, који говоре о сложености и вишедимензионалности кретања и живота људског друштва, које се може кретати у правцу прогреса, али и у контра смеру економског, социјалног и сваког другог пропадања. Тако се историја може посматрати и анализирати као историја филозофије, као историја науке, као историја географских открића, као историја културе и др. У том смислу, историја се може посматрати и као историја борбе човека за биолошки опстанак. И у том аспекту историје фактички су концентрисани сви други садржаји и аспекти – развој науке и знања, стварање нових, продуктивнијих алата, историја односа човека и природе, способност човека да опстане у природним околностима, које су му, у крајњој линији дате. Чињеница да људска врста опстаје скоро два милиона година, како тврде историчари, археолози и научници других струка који се баве овим питањима, говори о њеној виталности. Међутим, та виталност и капацитет опстанка није увек био она права, равномерна линија. Напротив, управо из разлога ограниченог знања о природи и њеним законитостима, спорог развоја науке и примитивних средстава за производњу та линија у већем делу досадашње историје кретала се на нивоу, а неретко испод нивоа егзистенцијалног минимума, а то значи биолошког преживљавања. Чак штавише, у периоду који је само неколико векова удаљен од савремене епохе, историјски су позната масовна умирања људи од глади и заразних болести (велике богиње, лепра, куга), које су последица слабе ухрањености и веома ниског степена имунитета, који је директна последица некавалитетног живота, који погубно утиче на здравље, радну и животну способност људи.

Међутим, историјски контекст, односно посматрање борбе човека за егзистенцију кроз временску димензију потврђује да линија која говори о капацитетима човека да себи обезбеди егзистенцију, у целини има узлазну линију, која се у позитивном смеру одваја од те линије апсолутног сиромаштва. На ту, позитивну, цивилизацијско развојну тенденцију посебно су утицале две групе фактора:

Прва, све динамичнији развој нових технологија и нових области производње, који фактички значи оспособљавање људи да стварају све веће количине материјалних добара, чиме су та материјална добра, пре свега она за елементарне животне потребе постајала све доступнија ширем кругу људи. Једну од моторних, покретачких снага овог процеса представљају све веће могућности трасфера знања, чиме се, посредно или непосредно, утиче на веома динамично унапређивање продуктивности рада. Поред тога, посебно се мора издвојити значај средстава информисања и информатичких технологија, који омогућују да људи са различитих континената упознају друге политичке и друштвене системе, начин живота и наравно висок стандард грађана у једном броју земаља.⁵ Наравно, да то оснажује њихову жељу да достигну такав, или приближно висок стандард. До остваривања тог циља, потенцијално их воде два пута:

Први је економски и технолошки развој и унапређивање квалитета живота у сопственој земљи;

Други је, одлазак у другу земљу у којој је такав ниво стандарда и квалитета живота већ упостављен.

Одлуке о томе, су као што то потврђује савремена пракса су различите, условљене читавим низом различитих, личних и друштвених чинилаца, али у сваком случају оба наведена пута имају један заједнички именитељ, а то је да се и један и друга одлука заснивају на уверењу да сиромаштво није зла судбина, већ питање личног и друштвеног избора и капацитета да се тај лични и друштвени избор оствари.

Друга група фактора односи се на развијање механизма и праксе социјалне солидарности, која се манифестује у пружање материјалне и друге помоћи оним друштвима која нису у стању да себи обезбеде елементарну биолошку егзистенцију. Ипак, по педагошком принципу „утврђивања пређеног градива“ треба имати у виду да су се овакве ситуације догађале у прошлости, као и да сиромаштво има сопствене изворе снаге и обнављања, које није лако контролисати.

3. АПСОЛУТНО СИРОМАШТВО ВС. ЉУДСКА ПРАВА

И поред неспорних резултата на плану економског и технолошког, као и социјалног развоја, унапређивању постојећих и увођење нових средстава за производњу, порасту продуктивности и других макроекономских показатеља, унапређивању квалитета

⁵ F. Fukujama, *Social capital and civil society*, IMF, 1999.

живота, не може се порећи чињеница да је свет у коме живимо и даље суочен са чињеницом апсолутног сиромаштва, као и да се са тим цивилизацијским проблемом суочава и Србија.

Апсолутно сиромаштво се најчешће, или искључиво посматра као економски проблем. То једноставно није тачно. Напротив, то је кретање линијом мањег отпора. Можда звучи цинично, али сматрам да је бежање од стварности и суштине проблема када се појам и проблем апсолутног сиромаштва сведе само на *два долара по глави становника*. Не спорим, при томе значај економских рачуница и покатеља, али апсолутно сиромаштво је, пре свега, политички, социјални и морални проблем. Свођење проблема апсолутног сиромаштва на податак, односно критеријум од два долара по глави становника у крајњој линији затвара пут за објективну, критичку анализу економских и друштвених процеса који као последицу имају апсолутно сиромаштво. То је, такође, обесхрабривање људи, како оних који се на политичком, економском, моралном и најширем друштвеном плану, различитим мерама и активностима боре против апсолутног сиромаштва, тако и оних који су жртве апсолутног сиромаштва.⁶ Такав приступ води ка закључку, односно доприноси стварању и одржавању свести оних који су сиромашни и гладни да је такво стање њихова зла и неизбежна судбина, коју не могу да избегну, што их води ка томе да сиромаштво прихвате као начин живота.

Одговор на питање стратегије изласка из стања сиромаштва и посебно апсолутног сиромаштва није лак. Оно што је неспорно, јесте чињеница да први корак у правцу тражења одговора на ово питање, које је питање судбине и највећих изазова човечанства кроз целокупну историју, па и у савременом добу, представља дефинисање интердисциплинарног принципа. У прилог томе иде читав низ чињеница, међу којима се овом приликом издвајају две:

Прва, да формални економистички одговор није дао целовит одговор на ово питање, већ се некритички задржао само на једном аспекту;

Друга, у трагању за релевантним целовитим, аргументованим одговором на ово питање, најдаље су отишли они научници који се баве филозофијом и етиком економије, што потврђује да се у новој филозофији економије, али и друштва у целини, налази, ако не цео, онда добар део одговора на један од највећих цивилизацијских изазова савременог доба.

Не може се оспорити да се поједине државе, као и глобална заједница кроз одговарајуће програме и институције нису бавиле

6 Б. Кривокапић, *Међународна људска права*, Мегатренд универзитет, Београд, 2010.

питањима смањивања сиромаштва и глади као најтежег и најтрагичнијег облика сиромаштва. Не спорећи велике напоре, добру вољу и мотивацију свих оних који су се бавили овим проблемом, не може се, на жалост, пренебрегнути чињеница да активност која је вођена на овом плану није дала жељене резултате. При томе, под жељним резултатом, сматрам само један резултат који једини остварује економски, политички, социјални, морални циљ, а то је да се сиромаштво у целини искорени и коначно остане тамо где по цивилизацијским стандардима једино може да остане, а то су историјске читанке.

Говорећи савременим политичким и речником друштвених наука, може се рећи да друштво у целини није имало потребан капацитет да искорени апсолутно сиромаштво и глад као најтежи облик апсолутног сиромаштва. Такав став потврђује и податак из извештаја Светске организације за храну (ФАО), према коме је у свету данас 11% гладних.⁷ Овако висок проценат снагом аргумената потврђује тежину овог проблема, као и чињеницу да овај проблем није само економски, већ и политички, социјални, морални, другум речима друштвени проблем.

Чињеница да у свету чији смо савременици постоји 11% а то је око 800.000.000 људи који су гладни, данас, у другој деценији двадесетпрвог века једноставно је цивилизацијски неприхватљива, што значи да се само тако може посматрати, анализирати као цивилизацијски проблем. То опредељује и полазну основу интегралног приступа проблему глади, односно апсолутног сиромаштва. Тај приступ обухвата две, међусобно супротстављене компоненте:

Прва компонента је та да је 11% оних који немају дневно минималну количину хране довољну за биолошки опстанак, представља нежељену, али неспорну чињеницу епохе чији смо савременици, што значи да ће и савременици нашег доба носити поразни пешат чињенице да нису успели да савладају најтежи проблем човечанства – апсолутно сиромаштво;⁸

Друга компонента, која противуречи првој је чињеница да је глад, односно апсолутно сиромаштво у времену у коме живимо, које одликује освајање бројних слобода као цивилизацијске тековине, изузетно динамичан развој нових технологија и нових области производње, стални пораст количине материјалних добара која се произведу у свету, цивилизацијски неприхватљиво. Апсолутно сиромаштво једноставно не припада савременом добу и не би сме-

7 Документација Канцеларије УН у Београду

8 Д. Маринковић, В. Маринковић (ур.) *Енциклопедија индустријских односа*, Службени гласник, Београд, 2015.

ло да буде једно од обележја савремене цивилизације. Апсолутно сиромаштво је у директном сукобу са технолошким, економским и развојним достигнућима и капацитетима савременог доба, а пре свега са чињеницом да се у свету производи довољно хране и других основних потреба, да би се апсолутно сиромаштво дефинитивно отерало на мрачне стране историје људског рода. Апсолутно сиромаштво данас очигледно није последица неразвијености производних снага, односно недовољне научне и технолошке развијености људске врсте да се ефикасније суочи и управља природним законитостима и процесима, односно чињенице да се производи мала, недовољна количина материјалних добара. Очигледно је да се извор тог проблема данас налази не у објективним ограничењима, већ у друштвеним односима.

Апсолутно сиромаштво је извор читавог низа негативних последица. Мада то није увек видљиво на појавној равни, ове последице се манифестују у свим аспектима појединачних живота оних који су жртве сиромаштва, као и оних који се налазе на оној другој страни, као и у животу друштва у целини. Иако је веома незахвално правити класификације ових последица, оне се у основи могу поделити на краткорочне, догорочне и трајне, на лакше и теже, посредне и непосредне.

Непоседне последице се односе на чињеницу да сиромаштво, а посебно апсолутно сиромаштво, непосредно утиче на квалитет живота, на здравље и радну способност људи. Медицинска истраживања недвосмислено говоре о здравственим последицама неухрањености, односно некавалитетне исхране, чиме се у крајњој линији уништава кључна покретачка снага економског и технолошког развоја друштва – људски ресурси. То се на дуги рок манифестује смањивањем радне способности, смањеним имунитетом, а то значи чешћим обољевањем, и у крајњој линији скраживањем животног века.

Мада је незахвално правити такво поређење оне посредне, дуготрајне последице су још теже. То произилази из чињенице да је живот у сиромаштву живот у коме је жртва сиромаштва лишена основних обележја људског достојанства. Већ је по начелима здравог разума јасно да је бесмислено говорити о достојанству људског живота у ситуацији када је човек гладан, односно није у могућности да себи обезбеди минимум биолошке егзистенције. У таквим околностима доводи се до бесмисла цео концепт људских права, која су један од најважнијих цивилизацијских тековина савременог доба. То проистиче из интегративног и универзалног карактера људских права, онако како то стоји у Повељи УН – „сви људи се рађају

слободни и једнаки у правима⁴⁹, што је прихваћено као аксиом политичког и друштвеног живота савременог доба.

Као што је познато, основно право, из кога проистичу и на коме се темеље сва друга људска права је право на живот. Оно подразумева да човеку нико не може одузети живот. Међутим, то истовремено подразумева да човеку нико не може угрозити физички и морални интегритет, да га не може подвргнути мучењу или сличном понижавајућем поступку. Ово право је родно место и упориште свих других политичких, економских, радних, социјалних права, као што је право на рад, на образовање, на политичко, синдикално и свако друго удруживање, право гласа и др. Међутим, када се има у виду интегративни и универзални карактер људских права, неизбежно се мора поставити питање – какав смисао имају сва ова права, ако је човек, гладан, болестан, ако не може да исхрани породицу. Другим речима, сиромаштво директно обесмишљава сва људска права и усмерава нас на постављање питања, односно редефинисање критеријума на основу којих се процењује реално стање људских права. У том смислу, свакако једна од најдуготрајнијих и најтежих, може се рећи најтрагичнијих последица сиромаштва манифестује се у чињеници да сиромаштво производи страх од будућности, страх од сутрашњег дана, губљење наде, губљење мотивације за борбу, односно суочавање са личним и друштвеним изазовима, и коначно прихватање сиромаштва као зле и неизбежне судбине. Такво стање свести и друштвених односа који такву свест стварају и одржавају, директно убија наду, разара мотивацију за рад, напредовање, слободу и достојанство личности и директан је извор негативне енергије која ствара и храни поданички, ропски менталитет. У том смислу, сва истраживања потврђују да је постојање апсолутног сиромаштва и глади као највидљивије и најтеже манифестације апсолутног сиромаштва, само по себи апсолутно поразна и друштвено и морално неприхватљива чињеница.¹⁰ То да ли је проценат оних који живе у статусу апсолутног сиромаштва мањи или већи, јесте у извесном смислу важан податак, али то не сме да замаскира поразну чињеницу да у савременом добу, на овом изузетно високом ступњу развоја средстава за производњу уопште постоји једна таква појава, којој је место искључиво на мрачним странама историје људског рода. Наравно, довољан је само здрав разум да се из свега тога изведе закључак – поданички менталитет је извор негативне енергије која одржава такво друштвено стање

9 *Зборник конвенција и препорука Међународне организације рада*, Институт за политичке студије, Београд, 1996.

10 Р. Хасе, Х. Шнајдер, К. Вајгелт, *Лексикон социјалне тржишне привреде*, Конрад Аденауер Стифунг, Београд, 2006.

у коме је сиромаштво већи или мањи део друштвене стварности.

Пратећи досадашње токове кретања сиромаштва и апсолутног сиромаштва, не може се порећи чињеница да су се државе појединачно, али и међународна заједница, односно њене институције бориле против овог зла, који обесмишљава кључне цивилизацијске циљеве и вредности. Прављени су планови, стратегије, предузимане бројне мере, које су давале одређене резултате. Међутим, и поред напора који су уложени, авет апсолутног сиромаштва није савладана. Она је и даље део савремене стварности, која није само испит нашег знања и савести, већ и веома опасна социјална бомба. При томе се има у виду да су све динамичније и масовније миграције са којима смо данас суочени у великој мери проузроковане сиромаштвом, односно бежањем од сиромаштва. Овоме треба додати још једну констатацију. Савремени свет, поред такође великих уложених напора није успео да савлада ни трајне узроке економских криза капиталистичког начина производње. То свакако није случајност, што упућује на неопходност истраживања функционалних веза између ова два цивилизацијска изазова.

Истовремено, мора се поставити питање, зашто је борба против апсолутног сиромаштва дала само половичне резултате. Одговор је у суштини исти као и код других појава – није дефинисана нити примењена ефикасна, целовита стратегија, већ су примењивани углавном тзв. „палијативни лекови“. Под тзв. „палијативним лековима“ у овом случају се подразумевају дистрибуција хране и лекова најсиромашнијима, бесплатно лечење и подршка елементарним облицима образовања. То, наравно, јесте важно, али није довољно.

Очигледно је да је потребна нова стратегија, која ће бити заснована на новој визији света и на концензусу о путевима стварања тог новог света. И ту се налази кључ проблема.¹¹ Наравно, да су у протеклим деценијама креиране различите стратегије решавања проблема апсолутног сиромаштва. Све те стратегије давале су одређене, али не и онај финални резултат – искорењивање апсолутног сиромаштва. То, поред осталих чињеница даје основа за закључак да није могуће дефинисати само посебну стратегију борбе против апсолутног сиромаштва. То је могуће само у оквиру у целини нове визије и нове стратегије одрживог развоја, а то је управо предмет највећих конфликта и подела у савременом свету. Јасно је да искорењивање апсолутног сиромаштва није могуће без крупних политичких промена у политичкој, економској и социјалној архитектури савременог света. Јер апсолутно сиромаштво је

11 A. Sen, *Development as freedom*, Anchor Books, A Division of Random House, Inc. New York, 1994.

само највидљивији део, врх леденог брега, укупних проблема, отворених питања и противуречности савременог света.

У том контексту, да сиромаштво не би било зла судбина било кога, потребно је дефинисати нови приступ корпоративној друштвеној одговорности и друштвено одговорном пословању. То значи критички приступ данас доминатној пракси према којој се друштвено одговорно пословање некритички своди на одређене облике „социјале“, односно гашења најургентнијих социјалних пожара и појединачне манифестације добротинства, а са друге стране развој и афирмација новог концепта и праксе друштвено одговорног пословања, чија ће се успешност, поред осталог, мерити тиме да ли је искоренио апсолутно сиромаштво. То подразумева и дефинисање нових стандарда у области људских слобода и права, стандарда и квалитета живота, који ће према апсолутном сиромаштву имати тзв „нулту толеранцију“. Другим речима, питање се може поставити и на други начин – како се теоријски, политички, морално приступа питању економских могућности једне земље у целини и региона у њеном саставу. Очигледно је да ово питање није само економско у ужем смислу те речи. Напротив, објективан, целовит приступ питањима економских могућности потврђује потребу и доприноси ширем приступу економским питањима. Тачније речено, подстиче да се гради шири економско теоријски и развојни приступ. Тај приступ је истовремено, најјача аргументација у супротстављању уском економистичком приступу, који економски, а тиме у великој мери и укупни живот друштва настоји да укалупи у табеле, процене, графиконе. Када би то било тачно и могуће, друштвом би владале књиговође. Не спорети, наравно, значај статистичких економских и развојних показатеља, управо кроз функционисање и изузетну флексибилност тржишта потврђује да је живот много богатији и разноврснији, и да се та разноврсност и развојност и динамика живота и промене које он носи, само у ограниченом обиму може сврстати у табеле и графиконе. То, још једном, потврђује неопходност редефинисања основних категорије економске и друштвене теорије, у складу са променама које су се догодиле у протеклим деценијама и чији смо савременици и данас. Очигледно је да се у савременом добу, услед промена у друштвеној структури, структури производње, развоју нових технологија, чији је резултат све већа количина материјалних добара која је доступна све већем кругу потрошача, промена у начину живота и систему друштвених и личних вредности, не могу истим параметрима да се мере економски и развојни показатељи, укључујући ту и интегративни показатељ, који је дефинисан као економске могућности Србије.

ЛИТЕРАТУРА

- *Криза и развој*, Зборник са истоименог Саветовања, Институт друштвених наука, Београд, 2010.
- Пикети, Т., *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Нови Сад, 2013.
- Радевић, Д., *Моралне последице економског раста*, Зборник радова *Морал и економија*; Институт друштвених наука, Београд, 2010.
- Чомски, Н., *Профит изнад људи – Неолиберализам и глобални поредак*, Светови, Нови Сад, 1999.
- Фукујата, Ф., *Social capital and civil society*, IMF, 1999.
- Кривокапић, Б., *Међународна људска права*, Мегатренд универзитет, Београд, 2010.
- Документација Канцеларије УН у Београду
- Маринковић, Д.; Маринковић, В., (ур.), *Енциклопедија индустријских односа*, Службени гласник, Београд, 2015.
- *Зборник конвенција и препорука Међународне организације рада*, Институт за политичке студије, Београд, 1996.
- Хасе, Р.; Шнајдер, Х.; Вајгелт, К., *Лексикон социјалне тржишне привреде*, Конрад Аденауер Стифтинг, Београд, 2006.
- Sen A., *Development as freedom*, Anchor Books, A Division of Random House, Inc., New York, 1994.

Vladimir Marinković

**ECONOMIC UNDEVELOPMENT AS FATE
OR AS A CHALLENGE**

Resume

While following the current trends in poverty and absolute poverty, one cannot deny the fact that individual states, but also the international community, or its institutions, have fought against this evil that makes key civilizational goals and values meaningless. Plans and strategies were implemented, numerous measures were taken, which have given certain results. However, despite the efforts being made, the ghost of absolute poverty has not been overcome. It is still a part of modern reality, which is not only a test of our knowledge and conscience, but also a very dangerous social bomb. It is important to note that ever more dynamic and more massive migrations that we are facing today are largely caused by poverty, that is by the escape from poverty. We should add one more statement to this. Despite the great efforts made, the modern world has not managed to overcome

the lasting causes of the economic crisis of the capitalist mode of production. This is certainly not a coincidence, which points to the necessity of investigating functional connections between these two civilizational challenges.

At the same time, a question must be raised, why the fight against absolute poverty gave only half-results. The answer is essentially the same as with other phenomena – no effective and comprehensive strategy has been defined or implemented, only the so-called “palliative drugs” have been applied. The so-called “palliative drugs” in this case is the distribution of food and medicine to the poorest, free medication and support in elementary forms of education. That is, of course, important, but not enough.

Keywords: poverty, absolute poverty, economic crisis, capitalism, state, migration, new technologies